

УДК 727

Коблик М.В.,
Київський національний університет будівництва і архітектури**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ШКІЛ НА ЗАКАРПАТТІ**

Розглянуто та охарактеризовано основні фактори впливу на створення існуючої мережі шкіл на Закарпатті її сьогодишній стан та динаміку змін за останні роки.

На сьогодні навколишнє середовище це колаж різних архітектурних об'єктів, людей, образів, природи, що постійно взаємодіють між собою. Всі вони несуть в собі весь спектр економічних, соціальних, історичних, естетичних ідей, що і формують вигляд не тільки сучасного міста а й країни в цілому.

Закарпаття є свого роду унікальним регіоном зі своїм багатонаціональним симбіотичним менталітетом, що сформувався впродовж багатовікового співіснування такої кількості національностей. Навіть мова краю перенасичена словами і виразами з мов сусідніх держав. Таке поєднання спостерігається в усіх сферах життя, мистецтві та архітектурі краю.

Досліджуючи архітектуру освітніх закладів на даній території можна чітко побачити зміну образу, структури, навіть системи освіти впродовж років. Це не дивно, адже невпинний розвиток суспільства ставить нові завдання перед навчальним процесом та освітою в цілому. Нові вимоги і методики в освіті потребують реорганізації, оновленні та створенні нового матеріально-просторового середовища на регіональному рівні та держави загалом. Особливо гостро постає проблема розвитку та покращення існуючої мережі шкіл та реконструкції існуючих шкіл, що не відповідають сучасним вимогам.

На сьогодні існує досить багато наукових праць в галузі архітектури з вивчення та розвитку загальноосвітніх споруд з урахуванням нових навчальних технологій і містобудівних тенденцій. Дослідженням проблеми розвитку архітектури шкільних будівель та їх мережі у системі міста, формування архітектури шкіл з нетрадиційними методами навчання та в умовах інформаційного суспільства в науці і в архітектурі займалися такі вчені: В.І. Єжов, О.С.Слепцов, Л.М. Ковальський, Н.А. Консулова, О.М. Дячок, В.В. Смирнов, С.В. Позняк, Л. О. Шулдан та ін.

З огляду цих напрямків наукових досліджень в проектуванні шкільних споруд можна сказати, що основним завданням при розробці та формуванні нової навчально-просторової бази є врахування сучасних вимог та методик освіти, що ґрунтуються не тільки на суто архітектурно-просторових аспектах

навчального процесу, а й враховують новітні дослідження в педагогіці, психології, колористиці, проксеміці та інших супутніх науках.

Основні фактори впливу на формування сучасної мережі шкіл на території Закарпаття: *географічне положення; історичні умови; соціально-економічні умови; кліматичні та геологічні умови; науково-технічний прогрес*; Географічне розташування області є особливим, адже вона межує лише з Львівською та Івано-Франківською областями. В той самий час сусідами Закарпаття є чотири держави – Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія. Таке геополітичне розташування зумовило постійну боротьбу впродовж багатьох років за територію краю. Область займає центральне положення на європейському субконтиненті: біля с. Ділове Рахівського району міститься географічний центр Європи.

Історичний розвиток Закарпаття можна умовно поділити на кілька етапів в залежності від територіальної приналежності регіону до тої чи іншої країни. В період коли Закарпатські землі були у складі Австро-Угорщини (1717-1918) шкіл було мало, навчання велось не українською мовою, більшість дітей не мали можливості відвідувати школу, а в гірських повітах 96-98% було не писемного населення. Реальна освіта була представлена гімназіями та реальними школами. На сьогодні багато з цих гімназій і досі функціонують: Єзуїтська гімназія в Ужгороді (1778р), Лінгвістична гімназія в Ужгороді (1912р), Угорсько-Румунська гімназія в Мукачеві (1892р), Римо-католицька гімназія в Ужгороді (1917р), Гімназія в м. Берегово (1902р) та інші.

У складі Чехо-Словаччини (1919-1939р) освітні заклади Закарпаття потрапили під шкільну реформу. В цей період продовжують діяти гімназії в Ужгороді, Мукачеві, Берегові та Хусті, однак помітна чехізація освіти, що сьогодні відображається в двомовності навчальних закладів. Хоч кількість шкіл і досягла рекордної кількості в 1938 році і становила 803 школи, навчання велось кількома мовами. На початку 1938/39 навчального року налічувалося 52 горожанки - українські/руські (23), чеські (24), угорські (4) та німецька (1), де нараховували 12,127 учнів [4]. Однак і надалі відчувався брак навчальних закладів у верховинських районах і на сьогодні ця ситуація не змінилась як бачимо на рис.1.

Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944р) розвивало мережу навчальних закладів регіону, будувались нові школи переважно з угорською мовою навчання чи зі змішаною де навчання проводилось як угорською так і русинською мовами.

За весь радянський період (1944-1991) населення Закарпаття зросло на 65%. У 1946/1947 навчальному році в Закарпатті функціонувало 558 початкових шкіл. Серед шкіл діяли 98 угорськомовних. Зі зростом чисельності

російськомовного населення невдовзі запрацювало 17 шкіл із російською мовою навчання. Крім того, функціонували сім початкових румуномовних шкіл та одна словацькомовна. У 2008-2009 навчальному році на Закарпатті функціонували 693 школи, серед яких 66 - з угорською мовою навчання, а 31 - змішані, тобто з українською та угорською мовами навчання.

Багатонаціональну картину даного регіону необхідно враховувати при проектуванні нових і реконструкції існуючих навчальних закладів для створення необхідних умов освіти різних національних меншин. Тому основним завданням даного регіону є втілення ідей полікультурної освіти. Це можливо реалізувати шляхом введення паралельних класів з іншими мовами навчання чи згрупування таких в окремих закладах.

Демографічна ситуація краю постійно змінюється і потребує відповідного реагування та відображення в системі освітніх закладів. Для цього пропонується створення навчально-виховних комплексів з мобільною структурою яка б реагувала на кількість дошкільнят.

Територію Закарпаття можна поділити на гірську і рівнинну частину. Майже 80% площі області займають Карпатські гори і лише 20% Закарпатська низовина. Українські Карпати у Карпатську гірську систему, що лежить на території шести країн Європи. Рельєф території дуже різноманітний і має значний вплив на життєдіяльність людей. На сприятливих територіях розміщуються пасовища, сади, виноградники, поля. Однак, спостерігається ряд негативних процесів пов'язаних з рельєфом території: селі, зсуви, осипи, обвали, площинна і лінійна ерозія.

Значний вплив на розселення та архітектуру краю мають кліматичні умови. Клімат м'який помірно-континентальний. Деякі кліматичні показники (атмосферний тиск, опади, напрям і сила вітру) зумовлені насамперед рельєфом. В гірській місцевості спостерігаються найнижчі середні температури січня (-8°...-6°C) і липня (+14°...+16°C). Зафіксований абсолютний мінімум в області - -36°C. На рівнинній частині повітря прогрівається більше ніж в області, тут зафіксовано абсолютний максимум - +41°C у м. Берегове.

Закарпаття має достатнє зволоження. Найбільше опадів (понад 1400 мм) випадає в найвищій частині карпатських гір, їх кількість зменшується (до 500-600мм) в південно-західному напрямі.

Існуюча мережа дошкільних навчальних закладів на сьогодні не повністю задовольняє потреби населення. В той час як відзначається значне перевантаженні навчальних груп, лише 56 відсотків дітей від загальної кількості відповідного віку відвідують дошкільні навчальні заклади. Кількість дітей, які перебувають на черзі з влаштування до дошкільних навчальних закладів, становить понад 106 тис. Крім того, здобуття якісної дошкільної

освіти ускладнюється незадовільним станом матеріально-технічної бази дошкільних навчальних закладів.

На сьогодні мережа загальноосвітніх навчальних закладів Закарпатської області складається із 692 загальноосвітніх навчальних закладів, у т.ч. 35 навчально-виховних комплексів (I ступеня - 27, I-II ступенів -2, I-III ступенів - 6), з них 17 - у сільській місцевості; ЗОШ I ступеня - 129, ЗОШ I-II ступенів - 221, ЗОШ I-III ступенів - 269, ЗОШ II-III ступенів - 1, гімназій - 13, ліцеїв - 13 (з них п'ять приватних), вечірніх шкіл - 2. Щодо мережі дошкільних навчальних закладів, то станом на 1 січня 2011 року в області нараховується 532 дошкільні навчальні заклади, в яких виховується 35,5 тис. дітей, що на 1.6 тис. дітей більше у порівнянні з попереднім роком. За оперативними даними відсоток охоплення дітей дошкільною освітою в області становить 46,0 %: місто - 55,0 %; село 37% (всеукраїнський показник 56%, місто 68%, село 33 %). Найвищий показник у містах Мукачеві (74%), Ужгороді (66%) та Іршавському (57%), Воловецькому (49%), Мукачівському (45%), Виноградівському (42%) районах. Низький показник у місті Чопі (51%) та у Міжгірському (26%), Рахівському (28%), Тячівському (27%) районах.

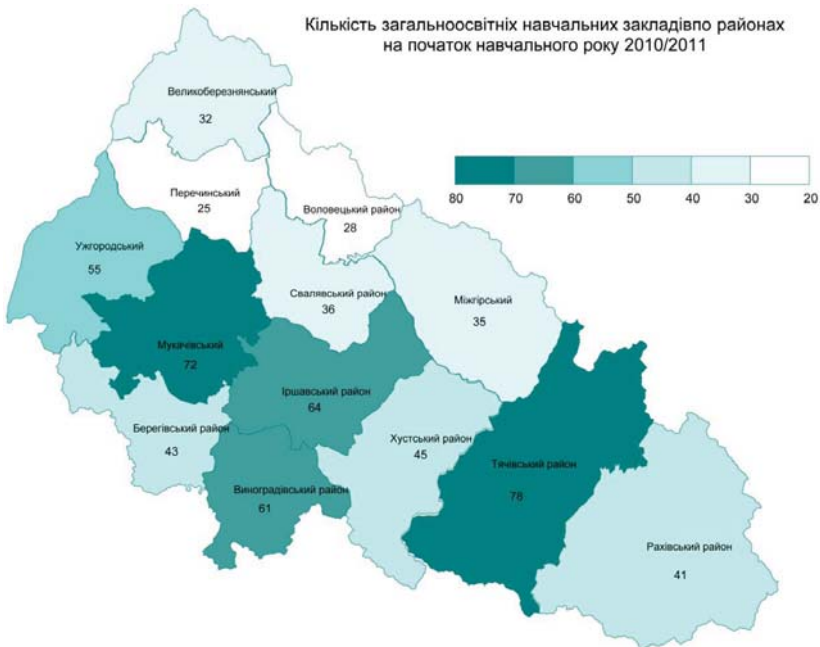

Рис.1. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів по містах та районах на початок навчального року 2010/2011

На рис.1 чітко видно неоднорідність розміщення загальноосвітніх навчальних закладів на території Закарпатського регіону. Таке розміщення закладів освіти зумовлене історичними, містобудівними, соціально-економічними, демографічними та етнічними факторами.

Проаналізувавши особливості формування сучасного стану мережі освітніх закладів на Закарпатті можна зробити висновок що даний регіон має ряд особливих вимог щодо проектування нових і реконструкції старих освітніх закладів. Окрім врахування суто регіональних аспектів проектування потрібно реконструювати споруди відповідно до сучасних вимог навчального процесу в умовах інформаційного суспільства.

Література

1. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; Редколег.: Ю.Остапеч, Р.Офіцинський, Л.Сорко, М.Токар, С.Черничко; Відп. за вип. М.Токар. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 720 с.
2. Головне управління статистики у Закарпатській області. Діяльність закладів освіти у Закарпатській області/ за редакцією Г.Д.Гринник. –Ужгород, 2011.
3. Статистичний щорічник районів і міст Закарпатської області за 2009. Частина II / за редакцією Г. Д. Гринник. – Ужгород, 2010. –111с.
4. Малинець О.Е. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. історичних наук: спеціальність 07.00.05 «Етнологія»/ О.Е. Малинець. – Львів, 2003

Анотація

В статье рассмотрены и охарактеризованы основные факторы влияния на создание существующей сети школ на Закарпатье ее сегодняшнее состояние и динамику изменений за последние годы.

Annotation

The article reviews and describes the main impacts on the creation of the existing network of schools in Transcarpathia its current state and dynamics of change in recent years.